

Hivatalos bírálathoz

Badó Attila

A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata

című

akadémiai doktori értekezéséről

A bírói függetlenség kérdése a jogállamiság történetéhez tartozik. A rendi-abszolutisztikus modellből többek között a hatalmi ágak elválasztásának doktrínája aktuális értelmezésének segítségével kibontakozó polgári államrendezkedés egyik sarokpontja lett a törvénykezés átszervezése. A korábban a félig - mindig magánjogi alapú ítélezési jogosítványok rendszerét, a közigazgatási hatalomból is származtatott bíráskodási gyakorlatot felülírni szándékozó államszervezés az ítélező bíró függetlenségének és a bíró személyes függetlenségének kérdéskörét összekapcsolta a bírói hatalmi ág függetlenségének kérdésével, így teljesítve ki a máig érvényes (bár folyamatosan változó hangsúlyokkal rendelkező) garanciális konstrukciót.

A probléma

Az a megállapítás, melyet „nemzetközi összehasonlító vizsgálatok” igazolnak, hogy a bírói hatalom szervezeti függetlenségével erősödik a bírák szakmai felügyelete és (részben ebből következően) a bírói függetlenség garanciái és a bírák egyéni autonómiája érzékelhetően csökken (68) nem új konklúzió, legfeljebb megerősítése a polgári kori bírói szervezet megalapozásának. A startpisztoly eldőlésekor szoros volt már a kapcsolat a függetlenség és a felelősség között. A végrehajtó hatalomtól ilyen mértékben még sohasem különvált bírói hatalomtól (s persze a korábbi bírói tevékenységről szerzett, korántsem felhőtlenül derűs tapasztalatoktól) aggodó törvényhozások gondoskodtak nem csak a függetlenség, de a felelősség alapos garanciális biztosításáról is, melyek kezdettől fogva szerves összhangban alakultak. (Közismert tény például, hogy Magyarországon Horvát Boldizsár igazságügyminiszter hamarabb tette le a ház asztalára a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről és felelősségre vonhatóságáról szóló törvényjavaslatot, mint magát a függetlenségről rendelkezőt.)

Aligha kérdőjelezhető meg a téma aktualitása. Részben a hazai büntető eljárási reform okán, részben pedig azon, évtizedünkben kibontakozó nemzetközi trendek miatt, melyek a nyugati jogrendszereket, az Európai Unió tagállamait, azon belül Magyarországot, a 21. század elején a bírói hatalom, azon belül a bírák függetlenséget érő kihívások nyomán formálódnak. E trendek vizsgálata arra ad lehetőséget szerzőnek, hogy bemutassa, miként, s milyen mértékben biztosítják az általa kiválasztott „mintaadó nemzeti” jogrendszerek a bírói függetlenség és pártatlanság garanciális elemeit, s összevethesse mindezeket a magyar helyzettel, jogszabályi és gyakorlati megoldásokkal. Szerző többször elismeri a témaválasztás hangsúlyainak szubjektív elemeit, ám nyomatékos indoklását adja mindehhez a nemzetközi tapasztalatokból eredő ismeretanyag: „a nemzetközi konferenciák, szakmai publikációk, de még inkább az aktuálpolitikai, törvényhozási viták” témái mutattak irányt a választáshoz.

Badó Attila munkájának kezdetén nyilvánvalóvá teszi, s erre értekezése címében is utal, hogy ti. a bírói függetlenség kérdéskörének teljes feldolgozása (pusztán a garanciákra szűkítve is a vizsgálódást), messze meghaladná a rendelkezésre álló kereteket. Ezért azután gondosan szerkesztett fejezetben (8-12) részletezi azokat a témákat, melyeket különböző okokból nem kíván vizsgálata tárgyává tenni (így a bírói függetlenség egzisztenciális garanciáit, mint a javadalmazást vagy az élethossziglani kinevezés garanciális kérdéseit), miközben (ahogyan fogalmaz: a szerzői érdeklődés és ízlés okán) önálló fejezetekben a munkájához kapcsolta a laikus bírászkodás kérdéseit. Mindezek eredményeképpen alakult ki doktori értekezésének fókusza, mely a hivatásos és laikus bírák szelekciójának, a szignálási rendszereknek a bírák fegyelmi felelősségre vonhatóságának, végső esetben eltávolíthatóságának kérdéseire irányul, kiegészítve a laikus bírák közreműködésének összehasonlító vizsgálatával. Szerző vélekedése szerint a dolgozat négy témaköre között a kohéziót a bírói függetlenség és pártatlanság problémája teremti meg.

A lehatárolás egyik fontos szempontja a szupranacionális szempontok háttérbe szorulása, melynek egyértelmű magyarázata az az óvatosság, ahogyan akár az Európa Tanács, akár a Emberi Jogok Európai Bírósága kezeli a tradicionális keretek között fejlődő nemzeti megoldásokat. Ennek eredményeként ezen a szinten legfeljebb általános követelményeket rögzíthet a kutató, miként a bíróságok hozzáértésébe, függetlenségébe és pártatlanságába vetett bizalmat megingató eljárásokra vonatkozó szabályozás tilalma, a bírák jogállását és annak garanciáit tartalmazó norma legmagasabb jogforrási hierarchiabéli helye, a bírák részvétele a felelősségre vonási döntésekben (10), kettős feladatok gyakorlásának tilalma, egyes személyek bírósági eljárásokból történő kizárásának tilalma (11) stb. Mindezekből fakadó következtetés, hogy jelzett fórumok számára vagy irreleváns vagy a tartózkodó szabályozás keretébe eső a szerző által jelzett garanciakör. Ilyetén módon valódi betekintést a probléma mélységeibe az egyes országokban kialakult nemzeti gyakorlatok vizsgálata vezethet, még ha az uniós praxis, törekvések és eszközök jogharmonizációs lehetőségei sem kizártak. s ennek tekintetbe vételére vonatkozó ígértével kezd bele szerző kutatási eredményeinek ismertetésébe.

Szelekció

Szerző ígérete szerint a szelekcióról szóló fejezet témája „a bírói tisztség elnyerése, a bírói függetlenség és a pártatlanság összefüggésének kérdése lesz.” Az elemzés megkezdése előtt világos definitív körülírással rögzíti a probléma lényegét, miszerint a pártatlan, elfogulatlan ítélet alapfeltétele „hogy a döntést hozó bíró vagy bírói testület független legyen más hatalmi ágtól, szervezettől, felettes hatóságoktól, bírósági vezetőktől és a felektől abban az értelemben, hogy az érdemi döntés meghozatalánál az említett tényezők közvetlenül vagy közvetve ne befolyásolhassák az ítéletet meghozó hatóságot”. A bírói függetlenség szép fogalom-meghatározását olvashatjuk itt. Bíráló szerint szerző jó törekvése és tulajdonsága a definíciókra törekvés és a definiálási képesség. Itt és a későbbiekben is jellemző a műre a fogalmak pontos behatárolása, s ezúton világos összefoglalása szerző nézeteinek. Elkerülhetők ily módon a terminológiai viták, a félreértelmezett vagy másként értet fogalmak körüli pengeváltások. Ez kiváló erényként konstatálható.

Kissé ellentmondásosnak hathat, de az előző állítás érvényét talán nem rontja le bíráló kifogása az ezt követő néhány állítás kapcsán. Szerző ugyanis némi malíciával, enyhén lenézéssel közelít az 1869:4. tc. 19. §-ának szabályozásába foglalt princípiumhoz, mely a bírói függetlenség polgári alapelvének részmeghatározásaként rendeli, hogy ti. „A bíró a

törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.” Ennek a rendelkezésnek kettős üzenetéből, hogy ti. egyfelől a bíró alá van vetve a törvényeknek és másfelől csak a törvényeknek van alávetve, az utóbbit szokás a bírói függetlenséggel szinonim elvként idézni. Szerző ezt a tételt jogász közhelyként, a függetlenség naiv felfogásaként értelmezi, szembeállítva a függetlenséggel kapcsolatos számtalan kérdést felvető problémakörrel, hangsúlyozva, hogy ez éppen „a jogrendszerek működésének legalapvetőbb sajátosságait fedi el.” (13). Bíráló határozott álláspontja szerint itt a fogalmak (és meghatározások) különféle szintjeiről van szó. A bíró függetlenségének tétele esetében (hogy ti. a bíró döntéshozatalában senkinek sincsen alávetve csak a jognak) a legmagasabb szintű teoretikus megfogalmazásával van dolgunk, melynek az összes további, a dolgozatban tárgyalt vonatkozás az érvényes végrehajtás feltételeként és a függetlenség praktikus manifesztálódásaként értelmezhető, csakúgy, mint a bírák felelősségre vonásának keretében megfogalmazható biztosítékok képletei. Szerző álláspontja azonban a későbbiekben semmi szerepet nem játszik, csak mintegy felütésként jelenik meg a szövegben. Megkezdődik a bírói szelekció kitűnő történeti és összehasonlító elemzése.

Az, a bírák kinevezésével kapcsolatos alapvető helyzet, mely a hatalmi ágak bizonyos keveredéséhez, átfedésekhez vezethet, a bírák kinevezésének szituációja. Más hatalmi ágak befolyása a kinevezésekre, a politikai pártok és irányzatok hatása a kiválasztás folyamataira, az ideológiai szempontú döntések meghozatala és ezek kereteinek szabályozása, a korábbi tevékenységi területek más hatalmi ág térréumában tág teret ad a vizsgálódásra (miként a pártatlanság és a függetlenség sérelmének lehetőségeire is. Badó Attila ezúttal is jó érzékkel és kellő alapossággal szűkítette a tárgyalási mezőt az érdem alapú kiválasztási rendszer alkalmazásának kérdéseire, mely vélekedése szerint egyedül szolgálhatja megfelelően az igazságszolgáltatás céljait. Szerző szokott szóhasználatával „amellett érvel”, hogy a modern társadalomban a bírák függetlenségének és pártatlanságának egyik legfontosabb elemként kellene kezelni a bírói kinevezések rendszerét.

A common law modell tradicionális képletei (a Law Lordok működése, a barristerek meghatározó szerepe, a lordkancellár kompetenciái) kitűnő példák egy olyan rendszer működésére és működtetésére, ahol a történeti alkotmány keretei között nem volt kérdés a hatalmi ágak mindenáron történő szétválasztása, s ahol a bírói kar elismerten politikamentesen működött. A változást szerző szerint a nyugati demokratikus társadalmak az államhatalmi ágak összefonódásainak feloldására irányuló „görcsös erőlködése” váltotta ki, mely korszerűtlennek minősítette hagyományos angol megoldásokat. A változás az ezredfordulón érett be az önálló Legfelsőbb Bíróság létrejöttével, a Lordok Háza fellebbviteli funkcióinak megszüntetésével továbbá a lordkancellár ilyen hatáskörének jelentős korlátozásával. Ezzel a szervezeti és hatásköri módosítással egy időben módosult a legfelsőbb bírósági bírák és a fellebbviteli bírák kiválasztási rendszere részben a kormányzattól átvett jelölési joga birtoklásával (Kinevezések Bizottsága) részben a pályázati szisztéma bevezetésével, az érdem alapú megfelelés súlyozott értelmezésével (intellektuális kapacitás, személyes tulajdonságok, megértés és döntési képesség, tekintély és kommunikációs képességek, hatékonyság, szükség esetén vezetői és irányítói készségek.) A kiválasztás szinte idealisztikus irányába haladó rendszerről szellemes megállapításként idézte szerző Lady Hale-t, aki szerint a hatalmi ágak szétválasztását nyilvánvalóan megsértő rendszerből egy olyan rendszerbe sikerült átlépni, amit teljesen a bírák uralnak.

Amíg az Egyesült Királyság igazságszolgáltatási rendszerében a hagyományos politikamentesség a jellemző, az Egyesült Államok szövetségi bírái „valójában pártfunkcionáriusok”(29) Az elkötelezettség itt nem érdemalapú, hanem ideológiai kötődésekből épül, az elnök pártjából vagy párttámogatói közül kerülnek ki a bírák. A tagállami bírák rekrutációs rendszere a szilárdan demokratikusnak hitt választási eljárás

nyugszik, így a kampányban a képviselőválasztásokhoz hasonló módon zajló processzusokban a pártok támogató, finanszírozó tevékenysége döntő súlyúvá vált. De ahogyan szerző igazolja, maga a választójogosultak is bele kívánnak szólni a bírák működésébe (például a megerősítő választásokon a halálbüntetés ellen vagy az azonos nemű párok házassága mellett szavazó bíróval szemben érvényesített „népítélet”)

A kontinentális megoldások jellegzetes példája a német bírói kiválasztási rendszer, mely „a hatalmi ágak közötti egyensúly és kölcsönös ellenőrzési képesség fenntartása” biztosított, míg a politikai függetlenség biztosítása kérdéses. Úgy sikerült ezt a képletet stabilizálni, hogy szemben az európai államok többségével, nem jött létre központi igazságszolgáltatási tanács, ehelyett a bíróságokon befolyással rendelkező önkormányzatokra telepített megoldások élnek. A szövetségi bírák kiválasztásban döntő szerepet játszó Richterwahlausschusst a kormányzat és a törvényhozás szereplői alkotják. Így a politikai kötődések szerepet játszanak a döntésben. A tartományi bírák kiválasztását szemléltető táblázatos összehasonlító elemzés érdekfeszítő, a sokszínűség zavarával küzd az olvasó. A végső konklúzió, hogy egységes minta nem rögzíthető: az erősen kormányzati illetve politikai delegáltakból álló bizottságoktól a bírósági testületek bevonásával működő deputációkig sokféle megoldás él egymás mellett, melyekből jelentőségénél fogva kiemelendők a bíróválasztó testületek vagy kollégiumok nyolc tagállamban. A bírák rekrutációjának folyamatát vizsgálva szerző a hangsúlyváltozásokra hívja fel a figyelmet. Míg a kiválasztási folyamat kezdetén az egyetemi szakmai kvalitások dominálnak némi szubjektív beütéssel (a felvételiztető bizottságok működésében), utóbb felerősödik a politikai szempontú mérlegelés jelentősége.

Szerző ezen a ponton jelentős, később még többször visszatérő megállapítást összegez. „Önmagában a kiválasztási folyamatba (...) való törvényhozói és minisztériumi beavatkozás mindaddig elméleti, vitára okot adó jelenség csupán, amíg ez nem befolyásolja a bírák ítélező tevékenységét és így nem sérti az alkotmány által védett bírói függetlenséget.”(25) Ez a disszertáció bizonyítéka szerint kettős értelemben jellemzi a bírói függetlenséget. Egyfelől a történelmi fejlődés hozadéka, a társadalom és a hatalomgyakorlás kultúrája, a tradicionálisan demokratikus szervezetek önmagukban képesek garantálni a függetlenséget; a kormányzat és a törvényhozás önkorlátozása is egyfajta biztosítékként jelenik meg. Ahol ezek az értékek, a politikai kultúra, a demokrácia, az önkorlátozás szükségét szenved, elkerülhetetlenül dominálóvá válhat a politikai szempont. Másfelől a pártpolitika változásai, a politikai akarat erősödése, a végrehajtó hatalom konkrét igényeinek módosulásai okán, egyazon állami rendben is, ha nincsenek kiépített szervezeti garanciák, könnyedén jellemzővé válhat a bírói függetlenség korlátozása, a pártatlanság gyengítése, az ítéletek tartalmi befolyásolása. Ennek kiváló tanúságtevője a német politikai élet, amelynek mellékvizein, ahogyan szerző írja az aktuálpolitikai viaskodások hevében áldozattá lettek a bírói önkormányzati törekvések. A bírói függetlenség a kinevezési folyamatban rejlő egyik szervezeti biztosítéka lenne a bírói önigazgatás intézményesítése, amit azonban Németországban nem sikerült minden reformterveknek ellenére sem megvalósítani,

A másik következtetés helyütt inkább lóg a levegőben, s csak az értekezést tovább tanulmányozva nyeri el megfelelő helyét a vizsgálati értékelésben. „Jól védhető érvek szólnak amellett, hogy miért kell más hatalmi ágakhoz tartozó (...) grémiumoknak vagy a törvényhozás által felállított minisztériumoknak meghatározni a bírák kiválasztásának folyamatát.”(25) Az ezzel kapcsolatos ambivalens érzései végigkísérik szerző vizsgálódását. Például az Egyesült Államok bíróválasztási szervezete mintáját nézve is azon elmélkedik, a politikai elemek mellett vajon a korporatív jellegű veszélyek is minimalizálhatók-e? (36)

Ez a kérdés vezet tovább a francia rendszer értelmezéséhez, melynek lényegi elemzését megelőzően kerít sort szerző a bírói önkormányzó rendszerek kritikájára, mely az

igazságszolgáltatási defektusok mentén elemezhető, hiszen a kritikák szerint az önellenőrzés rendszer látványosan csődöt mondott a bírói korrupciós ügyek kezelésében. Ezért is ítéli hasznosnak az ezredfordulót követő reformokat, melynek során „egyértelműen érzékelhető az egyensúlyozási szándék a függetlenség biztosítása és a korporativizmus veszélye között.” A Legfelsőbb Igazságszolgáltatási Tanács átalakítása körüli vitákból levont következtetése szerzőnek, hogy végül is nem ezek a folyamatok érdemesek igazán a figyelemre, hanem sokkal inkább még a reform előtt, az ötvenes évektől kiformalódó rekrutációs mechanizmus, mely „esélyegyenlőségre alapozott, embert próbáló vizsgák” rendszerén vezeti keresztül az alkalmas jelöltet az áhított pozícióig. Franciaország, mint a bírósági versenyvizsgák úttörője, egy érdem alapú, objektivitásra törekvő felvételi rendszert működtet, mely minimalizálni képes a kapcsolati tőke vagy a politikai befolyás hatásait. A szelekció a diploma átvételét követő speciális bíróképzés keretében tanúsított képességek és tudás alapján történik, pártatlan, zömében igazságszolgáltatást reprezentáló előmeneteli Bizottság megítélése alapján.

Ami a posztszocialista országokban és ezen belül Magyarországon kialakult rendszert illeti, szerző meglehetősen borúlátó. Egyfelől érzékelve a politikai kultúra gyengeségét, másfelől megtapasztalva az Unió korlátozott eszközrendszerét erős esélyét látja annak, hogy a kormányzatokhoz opportunus bírói kar alakuljon ki. Már hipotézisében jelzi az alkotmányozó folyamatok eredményeképpen Magyarországon kialakuló esélyt a pártpolitikai szempontok érvényesíthetőségére.

Messzemenően egyetértek szerzővel abban, hogy a kelet-közép európai országok történelmében, a megelőző korszak pártállami tapasztalatai okán hatványozottan fontos szerepe van a kormányzatoktól, a végrehajtó hatalomtól független igazságszolgáltatásnak. Ennek azonban feltételei vannak, melyek megteremtésének egyáltalán nem kedvez a társadalom állapota. A közép-kelet európai politikai tradíciók, a gyenge demokratikus hagyományok, a rosszul működő autonómiák keretozte bírói szervezeti és intézményi változások inkább közömbösséggel találkoztak, mintsem erős visszhanggal. A jogállamiság és az ennek jegyében kiépített alkotmányos intézmények fejlesztése vagy lebontása vonatkozásában „inkább a pesszimista forgatókönyv vált valóra” (42) Szerző a korrupcióval kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy az szinte mindenütt tetten érhető, ha másként nem, a kapcsolati tőke érvényesítésének erős, évszázadok során kiépült kultúrája keretében.

Annak ellenére, hogy a környezeti (társadalmi, történelmi, politikai) feltételek nagyfokú hasonlóságot mutatnak a térségben, a bírói függetlenségre és a számon kérhetőségre vonatkozó megoldások színes képet mutatnak. Egyfelől érzékelhető az európai minták kezdeti érvényesülése (miként az igazságszolgáltatási tanácsok életre hívása vagy az érdem alapú szempontok érvényesítése a kiválasztásnál), a konkrét formák jelentős eltérésekkel születtek meg. A bírói többségű tanácsoktól, a kisebbségi vagy külső, minisztériumi igazgatási technikákig egyaránt vannak példák. A magyar változat, mely 2011 óta jellemzi az igazságszolgáltatás bírói igazgatási metszetét, s melynek fő eleme a hivatásrendek vagy más hatalmi ág által ellenőrizhetetlen, rendkívüli hatalommal rendelkező központi bírói adminisztráció, „a nemzetközi érdeklődés középpontjába került. A jogállam haláláról, a bírói függetlenség végéről szóló cikkektől hemzseg azóta is a magyar és a nemzetközi sajtó”(44.)

A magyar bírói szelekció fontos elem, hogy a magyar út a karrierbírói modellt pártolta. Ennek sajátossága a belülről építkezés, a ranglétra bejárásának szüksége, másrésről a jogász hivatásrendek közötti mobilitás gyengesége. Ezért is állítható, hogy a szelekció első stádiumai, melyek a fogalmazói helyek betöltésében játszanak szerepet, különös jelentőségűek. Talán ennek okán, talán korábbi érdeklődése lecsapódásaként szerző részletes történeti háttérrel vázol a magyar jogász hivatás reputációjával is összefüggésben a jogázképzés illusztrálására. Különösen jogtörténész bíráló számára élvezetes, bár nem

mindenben meggyőző szerző érvelése. Megállapításai olykor inkább személyes benyomás-szerűnek tűnnek mintsem általánosan bizonyított tételnek. Példának okáért az a tétel, hogy ti. „a szelekciót meghatározhatatlan mértékben torzíja a ’kapcsolati tőke’ eseti érvényesítésének tradíciója. A magyar társadalomba mélyen beágyazott jelenség a felvételi vizsgák helyett a kollokviumokon, a szigorlatokon a vizsgáztató beállítottságától függően tovább él”.(47.) Az ezzel kapcsolatos érv, hogy „nehezen vitatható” kevésbé tudományos megalapozású. Azonban nem is lenne ennek különösebb jelentősége, ha nem a rekrutációt erősen korlátozó tényezőként fordulna elő, melyre a bírói szelekció folyamatát építi szerző. Sokkal hangsúlyosabban kellene ellenben azt az állami aktust tekintetbe venni, mellyel a 16 nem vagy alig támogatott társadalomtudományi szak közé igazította a jogászképzést, lényegében tandíjasítva azt. (Egyidejűleg létrehozva és finanszírozva a rivális, jogászképzéstől jelentős mértékben jelentkezőket elirányító államtudományi szakot) A felsőoktatáspolitikai kormányzat ezzel jelentősen szűkítette a jogászképzés felé tartók körét minőségi és mennyiségi értelemben egyaránt, vagyis erősen korlátozta a majdani szelekció alapjául szolgáló joghallgató-bázist.

Az a következtetés, hogy jelenünkben az elméleti tárgyak bősége dominálna a jogászképzést, szintén bírja a vitát, de bíráló felfogásában ez azzal a választással áll összefüggésben, mely a jogászképzés választott modellje tekintetében nem az erősen leszűkítő, szoros szakjogász képzést favorizáló mintát, hanem a konvertálható széles univerzális tudás mellett tette le a voksot. A bírói hivatás szelekciós folyamatában alkalmazandó érdemalapú kiválasztást ez bizonyára másként érinti, de a meritési bázis méretei okán szélesíti is azt. Hogy a kiválasztás kezdőpontját a 18. vagy a 23. életévre tesszük-e, megint érdemi argumentációt igényel.

Bíráló izgalmasnak tartja azt a tablót is, melyen szerző vázolja (némiképp a jogász szakmai reputáció-változásainak árnyékában) a bírói hivatás tekintélyének módosulásait, a bírói szakma stabilitásának és biztonságának, anyagi megbecsültségének tükrében. A rendszerváltást követő átrendeződés (ügyvédek, közjegyzők) és a bírói-ügyészi pálya állami megbecsültsége, a jelentős fizetésnövelés összefüggésében a komolynak mondható pályaelhagyás, a más hivatásrendbe igazodás illetve a stabilizáció történetének összefoglalását. Ennek eredményeképpen tanulságos végkövetkeztetésig juthat el az, aki végiggondolja a politikai folyamatok, pártpolitikai és kormányzati döntések hatását a jogász szakmára és ezen belül a bírói hivatásra. Az 1997. évi igazságügyi reform például önálló törvényben szabályozta a bírák jogállását és javadalmazását. Ugyanakkor a kormányzat azzal, hogy a „szinte teljesen elvágta a bíróságok és a végrehajtó hatalom közötti köldökzsínort, áldását is adta az érdem alapú rekrutációt jelentősen torzító nepotista felvételi rendszerre.”(50) Ennek némiképp ellentmond (illetve a kibontakozó elégedetlenség kezelésére születet) a fogalmazói versenyvizsgarendszer 2007-ben, amit rögtön megkerülhetővé is tettek, a fogalmazói státuszt megkerülő, a jogi végzettséggel rendelkező bírósági ügyintéző státusz létrehozásával.

Szerző dicséri a magyar bírói képzési rendszert, és a bírói pályázatoknál alkalmazott érdemalapú szelekciós rendszer kialakítását, mely a szubjektív értékelésnek engedő kinevezési rendszert korrigálja. Ugyanakkor nem létezik – állítja szerző – olyan objektivitásra törekvő, esélyegyenlőtlenséget kizáró értékelési szempontrendszer, melyet mindenki egyet értőleg elfogadna. Mégis jelentős értéke kiszámíthatósága, a pályázatra készülés lehetősége.

A pályázás teljesítményalapú rendszerét ugyanakkor lerontja a nem teljesen konkrét módon körülírt OBH elnöki jogosultság a pályázat érvénytelenné nyilvánításáról. (Amihez szerző még számos kockázatot igazít hozzá a jelenleg fennálló igazgatási rendszer következtében, melyet 2011-ben is már sokan hatalomkoncentrációs lépésként értékeltek. Így a rapid vezetőcserét, a hirtelen nyugdíjazással kapcsolatos intézkedéseket, az elnök részére

biztosított széles jogkört, köztük a kinevezési jogot, az ügyáthelyezési jogosítványt, a szignálási jogkörben rejlő lehetőségeket, a tanácselnökök határozott időre kinevezésének tervét. „A számon kérhetőség és a bírói függetlenség feloldhatatlannak látszó ellentéte a magyar politikai környezetben így kap sajátos értelmezést. Azt, hogy a félelmek mennyire megalapozottak, és vajon egy tényleges, a bírói függetlenséget korlátozó kormányzati vízió valósul-e meg lépésről lépésre, a „kulisszatitkok” ismerete nélkül nehéz egzakt módon bizonyítani” – mondja szerző és nyitva hagyja a lezárást, jóllehet véleménye meglehetősen egyértelműséggel tűnik ki a leírtakból.

Szignálás

Szerző kiindulópontja az ügyelosztás rendszeréről vallott nézeteinek fejtegetéseire a bírák személyiségének különbözősége. A szocializációs folyamat eredményei, a karakterek, meggyőződések, elköteleződések, attitűdök kiküszöbölhetetlenek, „azt a tényt, hogy a bíró személyisége szerepet játszik az ítélet meghozatalánál, naivitás lenne tagadni [...] nem sok fantáziára van szükség ahhoz, hogy az ebből adódó visszaélési lehetőségekre következtessünk” (57). Éppen ezért foglalkoznak a pártatlansággal sokat a szakirodalomban és gyakorlatban egyaránt, ezért jelentkezett az erős követelés a jogállami igazságszolgáltatás fontos feltételként a személyes szempontok kizárására, a szignálizáció automatizmusára. (Az automatikus szignálás amúgy nem csak a pártatlanság okán lehet fontos, hanem a vezető esetleges kivételezési hajlandóságát is korrigálhatja) Az ügyelosztási automatizmus, ahogyan Badó Attila fogalmaz: „a pártatlanság hatékony védelmét, és ami legalább ennyire fontos, annak látszatát nyújthatja.” Szerző sajnálkozik amiatt, e ebben egyet értünk, hogy Magyarországon, ahol korábban még kormányprogramként jelent meg ez igény, mára teljesen lekerült a napirendről.

Az automatizmus korlátja lehet, ahogyan ezt nemzetközi példák mutatják, a bírói specializáció (miközben számos ellentétes tapasztalat is akad). Máshol a bírósági vezetők diszkrecionális joga az ügybeosztás, de (például mint Franciaországban), a rendszer garanciális jellege miatt ez nem vezet visszaélésekhez.

Az 1791-es francia alkotmányhoz köthető princípium, a törvényes bíróhoz való jog elvének érvényesítése egyszerre védelmezi a bírói pártatlanságot a végrehajtó hatalommal, a törvényhozással, újabban a bírói igazgatási önkénnyel szemben is.

Badó Attila aprólékos részletességgel mutatja be az automatizmust kisebb-nagyobb mértékben alkalmazó egyes államok technikai megoldásait; a német Gerichtsverfassungsgesetz által előírt metódust, az ügyelosztási terv készítésének elveit és metodikáját, az osztrák ügycsoport szerinti beosztás modelljét, az olasz szignálási automatizmust, melyet az átpolitizálódott bírói kar pártatlanságába vetett hit megerősítéséhez használtak fel. A legátpolitizáltabb bírói szervezet, az egyesült államokbeli, a véletlenszerű döntési mechanizmusok igénybe vételével operál.

Elmozdítás

Szerző úgy fogalmaz, hogy a bírói tisztség megszüntetésének „megnehezítése a bírói befolyásolás esélyét hivatott csökkenteni”.(68) Úgy gondolom, megengedhető az erősebb

fogalmazás: egyenesen alapfeltétele a bírói függetlenségnek (értve alatta a szervezeti és személyi vonatkozásokat egyaránt). A bíróságok megváltoztatásának tilalma, illetve garanciális (törvényhozói) feltételekhez kötése egyfelől, az elbocsáthatatlanság, elmozdíthatatlanság, áthelyezhetetlenség, indokolatlan nyugdíjazhatatlanság, javadalmazás törvényes indok nélküli megváltoztathatatlansága másfelől, egyszerre garanciája és előfeltétele a bírói függetlenségnek.

Aligha véletlen, hogy a bírák elmozdításának letéteményese többnyire a törvényhozás (Angliában a parlament mindkét háza, Németországban a Bundestag kezdeményezésére az Alkotmánybíróság), feltételei egzaktak és biztosíték-jellegűek. Az Európai Karta szerint lemondás, orvosilag alátámasztott alkalmatlanság megállapítása, meghatározott korhatár betöltése, megbízatás törvényileg rögzített határidejének lejárta, visszahívás (fegyelemi büntetés eredményeképpen). Az elmozdítás és az áthelyezés, netán javadalomcsökkentés organizatorikus lehetőségek a bírák függetlenségének korlátozására, a pártatlanság gyengítésére, ezért feltétlen tilalmuk kívánatos. Ezzel szemben az elbocsátás, mint végső eszköz a bírák ellenében a legsúlyosabb fegyelemsértések szankcionálására szolgálhat, semmiképpen sem zárható ki a garanciák köréből. A felelősségre vonás lehetősége pedig a bírák működésének ellenőrizhetőségének kérdését feszegeti.

Miként később kiderül, a rendkívül kényes és a függetlenséget és pártatlanságot lényegében érintő főbiztosíték, az elbocsátás rigorózus garanciális szabályok közé szorítása és a bírák ellenőrzése, szükség esetén felelősségre vonás között feszülő ellentmondás végül is a nyilvánosság segítségével oldható fel. A példák ugyanis azt igazolják, hogy „a nyilvánossággal fenyegetettség” sokat segíthet az akut helyzetek orvoslásában, miután, mint szerző megállapítja, az alkalmazás megszüntetését deklaráló döntés helyett „könnyebb a bírákat lemondásukra rávenni az ügy nyilvánosságra kerülésének megakadályozásáért cserébe.”(86)

Felelősségre vonás

A bírák felelősségre vonásának esélye vagy még inkább gyakorlata erős összefüggésben állt és áll a bírói hivatás, tisztség társadalmi tekintélyével, a bírói pozíció elnyerésének útjával és az általános jogi kultúra tradícióival. Így az angol bírák (különösen a felsőbíróságok tagjai) szerző bizonysga szerint olyan védelemben részesülnek, mely a független, pártatlan ítélkezést és a jogfejlesztő tevékenységet garantálta és garantálja. Az alsóbb bíróságok bírái feletti fegyelmi felelősség jogát akár törvény (1971-től), akár a praxis juttatta a végrehajtó hatalmat képviselő lordkancellárnak, az nem élt e jogával, kifejezett bűncselekmények elkövetésének konstatálásán kívül. Esetleges egyéb panaszok elintézése a nyilvánosság kizárásával történhetett, Badó Attila információja szerint többnyire figyelmeztetésben részesítés útján. A 21. század igazságügyi reformfolyamatai, nevezetesen a 2005. évi reform nyitott szélesebb utat a felelősségre vonás lehetőségét bővítve s az alsóbb bíróságok bíráira vonatkozóan a Lord Chief Justicenak, az igazságszolgáltatás legfőbb méltóságának juttatott felelősségi jogkörrel. A hatalmi ágak markánsabb elkülönítésére irányuló koncepció eredetileg a törvényhozástól és a végrehajtó hatalomtól egyaránt független testületre (Judicial Appointment Commission) és a Lord Chief Justice-ra testálta volna a fegyelmi jogkört, ezt azonban a hagyományhoz ragaszkodó végrehajtó hatalom kompromisszumos megoldásba fordította. Az mindenképpen a bírói hatalom pozícióinak erősödése felé mutat, hogy az eljárás alá vont bíró külön bíróság felállítását igényelheti ügyének kivizsgálására. A bírák számára méltánytalan vagy függetlenségüket sértő

magatartások esetében rendelkezésre áll a bírói ügyek ombudsmana. A peres felek és a közvélemény számára a a fegyelmi ügyekre vonatkozó nyilvánosság továbbra is korlátozott. Az Office of Judicial Complaints felállítása óta ugyan a panaszok száma kevésbé, az elmarasztalásoké annál intenzívebben emelkedett, ami 29 elmozdítást eredményezett. A bírói tekintély védelme ellenére a társadalmi változások kikényszerítik a gyakorlat módosulását.(75)

Disszertáns vizsgálódásainak mélysége, az egyes államok megoldásai kevésbé részletes vagy éppen aprólékos ismertetése nyilván kapcsolatban áll az általa folytatott igen széles spektrumú kutatások eredményességével. Feltehetően ennek köszönheti az olvasó az Amerikai Egyesült Államok bírának felelősségre vonását illető részletes elemzést, mely az Államok szerkezetéből következő, a szövetségi és a tagállami szint eltérései miatt még színesebbé teszi a képet. Az impeachment lehetőségének kivételesen alkalmazott esetei, az informális megoldások, a kivételezett helyzetek biztosítása (legfelsőbb bírósági bírák kivétele), a szervezeti kezelés (fegyelmi bizottságok) leírásai lebilincselően izgalmas olvasmányt biztosítanak. Különösen akkor, ha két megállapítást szembesítünk: egyfelől hogy „továbbra sem találták meg a nagy önállóságot élvező szövetségi bírák felelősségre vonhatóságának ideális módját”, miközben „a fegyelemi felelősségre vonást megalapozó cselekmények előfordulásának” esélye folyamatosan csökken. Szerző ez esetben is bizonyítva látja tételét, miszerint a kiválasztásban alkalmazott erősödő szempontok, mint a szakmai teljesítmények és a morális tartással összefüggő kvalitások szerepe önmagukban is alkalmasak a korrekt és pártatlan bíráskodás megerősítésére.

Nem lehet nem egyet érteni Badó Attilával abban, hogy felelősségre vonás kardinális kérdése a nyilvánosság. A nyilvánosság egyszerre lehet garancia, szankció és legitimációs eszköz. Ez utóbbi erős vitákat vált ki: vajon az igazságszolgáltatás tekintélye kockán forog-e ha „egy köztisztelőben álló és munkakörénél fogva tekintélyt sugározni köteles bíró szennyesét kitergetik” avagy éppen ellenkezőleg, megszilárdítja a tisztességes törvénykezésbe vetett hitet. Mindenesetre jelenleg a teljes vagy részleges nyilvánosság kizárása látszik diadalmaskodni, még akkor is, ha egyfajta fegyelmi precedensjog látszik kiforrni, ha egy fegyelmi jogi dogmatika kialakulása figyelhető is meg. Tehát a modern jogrendszerek „egyik válasza való alapkérdése az, hogy miként lehet minőségi igazságszolgáltatást garantálni úgy, hogy a bírói függetlenség sérelme nélkül lehessen a bírakat szankcióval sújtani, végső esetben eltávolítani...”.(87) Ezt a kérdést az európai történelmi keretek között jelentős politikai teherrel tetézte meg a fasiszta és bolsevik diktatúrák összeomlása nyomán kialakult polgári demokráciákkal szemben támasztott társadalmi igény. A nemzetiszocialista és kommunista államok joga szerint ítélkező bírakat a rendszerváltások után nem ritkán felelősségre vonták olyanokat is, akik munkájukat a hatályos jogszabályok keretei között végezték, ám erkölcsi szempontból kárhóztatható ítéleteket hoztak. „A bírák elmarasztalása a bírói függetlenség kérdését is egészen új megvilágításba helyezte”. Szerző problémája jogos és aktuális: „Azt nehéz megítélni, hogy mindennek milyen következményei lehetnek a társadalom jogtudatára, és hogy a jelen és jövő bírói milyen tanulságokat vonhatnak le abból, hogy retrospektív módon, egy teljesen más ideológiai alapból kiindulva miként lehet megítélni munkájukat.” (88)

Függetlenül azonban ettől a korántsem jelentéktelen kérdéstől, a társadalmi és technikai környezet változása is új helyzet elé állítja a kontinentális bírakat. A korábbi tárgyalótermi pletykaszinten terjedő információkhoz képest összehasonlíthatatlanul szélesebb nyilvánosságra kell számítani.

Ennek is köszönhető a szerte Európában a bírák jogbiztonságának garantálása mellett a fegyelmi felelősségre vonás határainak tágítása, mely egyes országokban törvényi, máshol bírói gyakorlat alakította módon zajlik. Ami bizonyosnak tűnik, hogy egyre precízebbé

válnak a jogforrási feltételek. Ezzel párhuzamosan alakul az intézményi háttér két mintatípus mentén: a szolgálati bíróságok és a fegyelemi bizottságok képleteiben.

A magyar reformot illetően disszertáns egyfelől a centralizációra hívja fel a figyelmet (a 2011. évi CLXII. törvény egyetlen kijelölt táblára koncentrált a fegyelmi bíráskodást) másfelől a nyilvánosság kizárására. Emellett az OBT által 2014-ben létrehozott etikai kódexet a korábbi, a Magyar Bírói Egyesület által alkotott kódexhez képest „jogforrási szempontból erőteljesebb dokumentumként” értékeli.

Laikusok

Láthatóan szerző kedves, ha nem legkedvesebb témájához érkezik, amikor megkezdí a laikusokra vonatkozó vizsgálatai összefoglalását. korábbi jó szokásának megfelelően ezúttal is a pontos definíció nyitja a téma taglalását. Eszerint laikus bírónak tekintendő „a jogviták eldöntésében döntési joggal felruházott, a szakbíróvá váláshoz szükséges képezettséggel nem rendelkező személy, aki tevékenységét saját igazságérzete vagy valamilyen speciális, nem jogi szakismeret ítékezésbe integrálása érdekében kifejt”. Vagyis a kritériumok a jogi ismeret és a hivatásos minőség hiánya, a józan ész, igazságérzet és speciális szakismeret; ez áll behívásuk fókuszában. Hosszan taglalja azokat az érveket, melyek a laikus bíráskodás mellett szólnak, a morális problémák és a mindennapokból ismert helyzetek megoldási igényétől a demokratikusabb, hatékonyabb igazságszolgáltatásig, a legitimitás fokozásától az ellenőrzés egyik lehetséges módjáig, a népnevelő funkciótól a laikusok éleslátásába vetett mítoszig. Fölvázolja az alapmodelleket: az önálló laikus bíráskodás és a kevert bíróságok gyakorlati mintáit, összefüggésben a kiválasztás általános megoldásaival, a választással, a véletlenszerű sorsolással. Úgy tűnik, a laikus részvétel elemzése is azt a sokszínűséget igazolja vissza, ami általában jellemző a bírói függetlenséggel kapcsolatos, disszertációban tárgyalt intézmények és garanciák megoldásaira. „Úgy tűnik, mintha a világ egy gigantikus laboratórium lenne”, idézi szerző, arra utalván, hogy „ahány ország, annyi laikus részvételi forma létezik az igazságszolgáltatásban”.

Badó Attila disszertációjában önállóan ítélező békebírók, önálló esküdtszékek, kevert esküdtszékek, ülnöki és szakülnöki rendszerek között különböztet, ismerteti, vizsgálja és értékeli azokat. A szervezeti és villanásszerű történeti leírást követően jut el az általa is lényegi kérdésnek tekinthető fő problémához: a kiválasztáshoz. Rámutatva arra a különbségre, mely a szakbírák és laikusok kiválasztása között mutatkozik: míg a szakbíráké elsősorban jogi szakmai szempontok mentén erősödött, a laikusoknál nagy szerepet visz a reprezentativitás. Így azután az ő vizsgálódásának középpontjában is a kiválasztás áll. A szelekciót és az ezzel kapcsolatos reprezentativitási kérdést egyenként, az általa választott mintákon mutatja be és értékeli.(115.skk.) A középkorból származó és azóta létező laikus bíráskodási forma, a békebírói (magisztrátusi) rendszer akár kisebb súlyú büntető ügyekben is biztosít hatáskört az eljáró nem hivatásos szakbíráknak egyéni vagy hármas bíró tanácsban történő ítékezéshez a szakbírák terheinek enyhítése érdekében. Aligha kérdéses tehát, hogy a gyakorlatban kialakult, szisztematikusan alkalmazott feltételrendszer szab korlátokat a kiválasztáshoz és kinevezéshez. Az angol modellben, ha valaki megfelel a kondíciós listában foglaltaknak, az állampolgári önkéntesség elve mellett benyújtott pályázata elbírálását követően, a helyi Tanácsadó Bizottságok javaslata alapján kerül a lordkancellár elé. Ezzel szemben az Egyesült Államokban a lehetséges reprezentativitás alapvető szemponttá lett, főként a különböző társadalmi csoportok előítéleteinek kiegyensúlyozása okán (ami ugyanakkor nem lehet feltétlen garanciája a pártatlanságnak is egyben). Ez utóbbihoz hívták

segítségül a voir dire eljárást az esküdtek kiválasztásának végső szakaszában, hogy végül is korrekt körülményeket teremtsenek „a szabályokkal körbezárt csatához”, mint az igazságos ítélet fő feltételének teljesüléséhez. A francia, állampolgársági kötelezettségen alapuló esküdtrendszer több lépcsős, (választói lista – területi előkészítő lista – éves lista – szolgálati lista – eljáró esküdtszék) útvonalon, több véletlenszerű mozzanattal (sorshúzás) kialakított modell. A német ülnöki rendszer állampolgári kötelezettségen alapul. Így amennyiben a saját jelentkezés vagy más jelölése alapján kialakuló ülnöki kör elégtelen lenne, bárki, akarata ellenére is felvehető a javaslati lajstromba. Ebből a listából az önkormányzati képviselők 2/3-os támogatásával nyerhető el a megbízás. Az ülnökök az ítélelhozatal tekintetében azonos jogokkal rendelkeznek, mégis a tapasztalat azt igazolja vissza, hogy az ülnök viszonylag szerény közrehatást mutattak.(135)

E ponton lép át a szerző az általa és munkatársai által lefolytatott empirikus vizsgálat eredményeinek ismertetésébe a magyar ülnökrendszerben értelmezhető reprezentativitás és közreműködés vonatkozásában. Összegezve kutatásaik végkövetkeztetéseit megállapítja, hogy a jelenlegi kiválasztási rendszer „nem felel meg még a néprészvétel törvényben meghatározott céljának sem. Még kevésbé azon céloknak, amelyek a nemzetközi szakirodalomban megfogalmazást nyertek.”(178) Összetételét tekintve az ülnökök köre nem tükrözi vissza a felnőtt magyar társadalom struktúráját, hiszen felülreprezentáltak az idősebbek, a nők, az inaktívok, a szellemi foglalkozásúak és a magasabb iskolázottságúak. A megválasztott ülnökök konkrét ügyekre történő beosztása ad hoc módon, a megszokás alapján vagy a bírák kérésére történik, és minden tervszerűséget s a pártatlanság szempontjainak érvényesítését nélkülözi. Szerző állítása szerint a megfelelő módon működő néprészvétel alapját éppen az állampolgári kötelezettségen alapuló véletlenszerű kiválasztás teremthetné meg. A konkrét ítélező processzust illetően „Az erőteret a szakbíró dominálja, aki szerepfelfogásától függő mértékben biztosítja ugyan a laikus közreműködő procedurális jogosítványait, az érdemi kérdésben (a döntésben) azonban főszabályként autonómiája és függetlensége maximalizálására törekszik.” Mégis, ellentétben az inkább negatív értékelést igénylő kiválasztási mechanizmussal, az ülnökök részvétele (az eljárási és az ítélelhozatali szakaszban is) „a vázolt s a kevert bíróságokra szükségszerűen jellemző szervezetszociológiai körülmények között kifejezetten jónak mondható.” (179)

Határozott álláspontunk, írja Badó Attila, hogy szemben a törvényhozói szándékkal és a laikus bíráskodás korlátozására tett intézkedésekkel a hazai laikus részvétel nem megszüntetésre, korlátozásra, hanem a német mintájú reformra szorul.(180) Az egyébként érdekes, és izgalmas illusztrációs anyagot, kisebb-nagyobb gyakorlati következtetéseket is tartalmazó kutatás-összefoglalás nyilvánvaló és határozott javaslatokkal szolgál a jogalkotás számára.

Módszertan

A metodológiát illetően a szerző világossá tette, hogy a feldolgozott témakörök szerint eltérő módszertant alkalmazott. A bírák szelekciójánál, és a bírák fegyelmi felelősségre vonásánál a mintaadó jogrendszerek gyakorlatának, aktuális problémáinak bemutatását párosította a magyar helyzet sajátosságaival. A szignálási automatizmus összehasonlító vizsgálata során konstataálta az egységes magyar szabályozás hiányát, így a nemzetközi jó gyakorlatok bemutatására koncentrált. Az értekezés negyedik blokkja egy hazai kutatás eredményeinek összegzése történik meg, ami értelemszerűen, empirikus jellegéből adódóan a kérdőíves lekérdezés különböző változatai mellett a jogösszehasonlító, jogtörténeti

megközelítések dominálnak a módszertani eszközök változatos alkalmazása során (12). A megoldás nem kifogásolható.

Badó Attila gondos összehasonlító vizsgálatának kimondottan illusztratív része a common law és a kontinentális országok intézményi megoldásainak ismertetése, összevetése, a konvergáló tendenciák felfedése. Az eltérő forrásokból táplálkozó és különböző irányban formálódó rendszerek közös problémái közelítették a válaszok tartalmi elemeit, még ha más keretek között jutottak is hasonló eredményekre. Miként történt az a bírói tisztségtől való megfosztástól többnyire tartózkodó angolszász modellben, mely gyakorlat az elmúlt évtizedekben megváltozni látszik (69) Jóllehet, az Európai Unió integrációs hatásai fölöttébb erősek (vö. a Konzultatív Tanács szempontjainak érvényesülése a bírák felelősségre vonása tekintetében) a közelítés nem csupán ezzel magyarázható.(75)

Bíráló szakmai megközelítéséhez közel áll szerzőnek az összehasonlító jogi módszere mellett nyomatékosan alkalmazott történeti látásmódja, mely az egymással párhuzamos, olykor találkozó pályákon futó nemzetközi elemzéseit a történeti háttér, az eltéréseket illusztráló historikus tablók megidézésével egészíti ki, s értelmezéseinek meghatározó elem a történetiség. Így történt ez például a törvényes bíróhoz való jog fejtegetése kapcsán, az 1791. évi francia alkotmánytól kezdve a weimari alkotmányon keresztül a mai alkotmányozó folyamatokig. Ez a szemlélet lehetővé teszi a szerző számára a pillanatnyi gyakorlatok felett mondott ítéleteken túl a mély társadalmi összefüggések, kulturális tradíciók politikai hagyományok (esetleg aktuálpolitikai folyamatok) hozzáadását a tényleges értékeléshez. Az így született kép ecsetkezése összehasonlíthatatlanul óvatosabb, színei azonban mélyebbek, olykor harsányabbak, az összbenyomás meggyőzőbb.

A szerkesztést illetően bíráló szerint Szerző döntése, hogy az egyes részekből levont következtetéseket a disszertáció végén közli, kissé nehézkessé teszi az áttekinthetőséget. Egyfelől, mert az olvasó számára, aki messze nem mélyült el annyira a kutatási anyagban, mint a szerző, folytonos visszalapozásra kényszerül az érintett fejezetekben leírtak felidézése okán. Másfelől mert a szándékot nem lehetett következetesen végigvinni: azért csak odakerültek kisebb-nagyobb hangsúlyokkal egyes következtetések a részfejezetekbe is, melyekről olykor nem eldönthető, hogy jelentőségük vagy aktualitásuk révén előlegeztettek meg. Ráadásul olykor a társadalmi, történelmi, jogi környezetet összefoglaló, a szükséges felvezető információkat tartalmazó bevezető fejezetrészek is tartalmaznak konzekvenciaszerű elemeket a hipotetikus megállapítások mellett.

A disszertáció hetedik fejezete izgalmas illusztráció a magyar ülnökrendszert vizsgáló empirikus kutatás ismertetéseként, mintegy melléklete a laikus bírókról szóló fejezeteknek. Bár értem szerző érvelését a laikusrésztétel, mint a független és pártatlan igazságszolgáltatás garanciája mellett, kevésbé érzem szervesültni a kitűnő dolgozat folyamába az idevágó matériát. De legyen ez az én problémám.

Összegezve

Badó Attila bizonyította, hogy a hatalmi ágak elválasztásának gyakorlata, ezen belül a bírói hatalom elkülönülése és annak garanciájaként a bírói függetlenség lényege nem a hangzatos elvekben, hanem nagyon is a praktikumban, a hétköznapi megvalósulás részleteiben rejlik. Az igazságszolgáltató hatalom viszonyát a legiszlatívához és az exekutívához az ideológiai, pártpolitikai, kormányzati érdekek közvetlenül is befolyásolják. Ezért fokozottan jelentőségteljes azoknak a jogszabályi garanciáknak, intézményi és eljárási

biztosítékoknak minél határozottabb és minél egyértelműbb meghatározása és jogszabályi rögzítése, melyek a valódi függetlenség megvalósulását biztosíthatják, miközben a bírói felelősség és a felelősségre vonás lehetőségeinek tisztázása sem maradhat el. Ezeket a garanciákat Badó Attila a rekrutációs rendszerben, a kinevezési gyakorlatban, az ügyelosztási automatizmusban, a bírák ellenőrizhetőségében és felelősségre vonásának megoldásaiban, a mindezekre vonatkozó nyilvánosságban, a laikusok részvételben, a bírói öngazgatás szervezeti kereteinek fejlesztésében, jelölte meg. Egyetértünk vele.

Badó Attila disszertációja fontos lépés a bírói függetlenség korszerű értelmezésében. Az amerikai és az európai minták összehasonlító elemzésével hiánypótló tablót rajzolt meg, s mindezen elhelyezte a magyar megoldásokat. Érvelése meggyőző, szakirodalmi bázisa imponáló, tájékozottsága és a témában tapasztalható rutinos jártassága hitelesen bizonyító erejű. Kritikai szemlélete, tárgyilagosan elemző kutató praxisa bíráló szerint megalapozott és hiteles eredményeket tartalmaz.

Mindezek alapján bizonyítotttnak látom, hogy a mű a korábbi tudományos fokozat megszerzését követően jelentős eredeti tudományos eredménnyel gyarapította a tudomány szakot, s hozzájárult a tudomány továbbfejlődéséhez. Ezért javaslom a nyilvános vita kitűzését és a mű elfogadását, egyben indítványozom a sikeres nyilvános vitát követően az MTA Doktori Tanácsának az MTA doktora cím odaítélését Badó Attila részére.

Budapest, 2018. december 8.

Dr. Mezey Barna
egyetemi tanár
az MTA doktora